

Н. В. РАКИТИН В ЧУЖБИНА

Георги М. Григоров

Стиховете на Н. В. Ракитин са се посрещали и се посрещат с интерес, внимание и разбиране в чужбина. Негови творби са превеждани на няколко езика, а самият той е поддържал лични и творчески връзки с редица чуждестранни писатели и слависти — познавачи на българския език и литература. Но за съжаление архивът му е бил почти изцяло унищожен при голямата бомбардировка на София (10. I. 1944 г.). След трагичната смърт на Ракитин през 1934 г. семейството му (съпруга и три дъщери) се премества от Плевен в София. Домът им на ул. „Стефан Караджа“ 15 е бил изцяло разрушен. По една случайност са запазени някои писма и снимки, които свидетелствуват за връзките на Ракитин с чуждестранни писатели и учени. Сега те се намират в Народната библиотека „Кирил и Методий“ и у семейството му.

От тези документи и писма се вижда, че поетът е поддържал продължителни приятелски и творчески връзки с руския поет Константин Балмонт (1867—1942), започнали след посещенията му в България през април—май 1929 г. по покана на Министерството на просветата. Тогава Балмонт посетил и Плевен, където се запознал с Ракитин. Връзките им са продължили до смъртта на нашия поет през 1934 г.

През 1930 г. излиза стихосбирката на Ракитин „Черноморско лято“. Към нея е поместен очерк на Балмонт за поезията му, написан в Капбретон на 17—18 август 1929 г. (тази дата стои под очерка) и използван като предговор на книгата. Той е около 6 страници: в него са вмъкнати преводи на осем стихотворения на Ракитин, преведени на руски от Балмонт. След предговора тези стихотворения са дадени и в българския им оригинал.

Интересно е да се знае каква е оценката на Балмонт за Ракитиновата поезия. Ето някои по-характерни откъси от споменатия предговор: „Поетът на прозрачни, непосредствени стихове, като току-що разцъфнал цвят, Ник. Вас. Ракитин живее не в София, не в столицния въздух, гдето на поета лесно биха се удали външните украси на стиха и ограниченият строй от усещания. Той живее в Плевен, в свършено селско кътче, в непосредствено съприкосновение със земята и тихото открито небе, чието слънце се не затуля от сгради, и звездите не отслабват в звездното свое светловошно великолепие от изнуренията на града. И на поета се разкрива звездното небе . . .

Ракитин е учител. Той всякога е окръжен от първоутренни лица на деца и юноши. Той черпи в първите движения на свежото чувство и неопитна мисъл, които като пролетни набеги, като първи стръкове дирят път от земната мъгла към въздуха, гдето е само воля, злато и си-
нива — всякога той черпи свежест на ново вдъхновение . . .

Лириката на българския поет, възлюбил родната си земя и непрекъснатото съприкосновение с природата, е извънредно много близка на руската душа, и най-хубавите стихове на Ракитин стоят наравно с руската лирика, която аз считам най-хубава на земята . . .

Но и той също се измъчва от самотата, така че: когато чува отлитащите жерави, когато е обхванат от лъха на предзимието, на първозимие, неговата песен се превръща в панихиден вопъл . . .

Блага е душата на българския поет Ракитин и, както много неща в България, близка е на руското сърце тая поетическа душа. Немногословен е Ракитин. Без много приказки срещнахме се ние в Плевен и се разделихме на другия ден като другари. Когато аз и моите спътници напушахме Плевен в ясно утро, за път Ракитин ни подари две бутилки бяло вино от своето лозе.“

Запазени са три пощенски картички (на руски език) с дати 25 септември 1930 г., 9 март 1932 г. и 9 април 1933 г., изпратени от Балмонт до Ракитин. Картичките са писани в Капбретон, Париж и Кламар, Франция, и са адресирани до Плевен. В първото писмо Балмонт между другото пише: „Драги поете, благодаря за „Черноморско лято“ и за това, че моят скромнен очерк за Вас сте взели като предговор. Винаги Вашите стихове ми са били близки, в тях аз чувам гласа на Вашата душа.“ По-нататък той го пита дали е получил два броя от списание, в което имало три стихотворения на Ракитин в негов превод. И заключава: „Те са харесаха много на руските читателки. Женските сърца — това навсякъде е закон — повече чувствуват поезията, отколкото мъжките. Но и читателите бяха доволни.“

Във второто писмо четем: „Драги поете, много благодаря за Вашата нова книжка и за стихотворението, посветено на мене. Вашето творчество се проявява свободно и природата говори с Вас със своите живи гласове...“

Най-голям интерес представлява третото писмо на Балмонт. На самата картичка, без никакъв друг текст, е написан сонет на руски, посветен на Ракитин по случай 25-годишния му юбилей. Писмото е получено преди юбилея, състоял се на 30 април 1933 г. в Плевен, тъй като сонетът е бил прочетен на юбилейното тържество. Ето текста на този сонет:

„Ник. Вас. Ракитину

в празник его 25-летияго служения родному слову

Далекое Болгарское село,
Далекый и высокий город Плевна,
В тебе сейчас гостит Весна-Царевна,
С ней песня, стебел, цвет, полет, крыло.
И хочется, чтоб было все светло,
Чтоб глянул ден приветно, а не гневно
К тому, кто любит Отчий Край напевно,
кто вел ладью, взяв меткое весло.

Чей ясный дух с родною пашней слитен,
Кто своего не омрачил лица,
И сердцем приманил к себе сердца, —
Пред кем и стебелек не беззащитен,
А встретил брата в образе певца, —
Таков поэт Болгарии, Ракитин.

Clamart, Seine, 60, rue Cécile Dinant,

К. Бальмонт“

Вестга за трагичната смърт на Ракитин (2 май 1934 г.) покрусилa Константин Балмонт. Своите чувства по този повод той изразил в статията си „Жертва вечерня“, датирана 13 май 1934 г. и писана в Кламар. Статията е поместена в специалния брой на в. „Дума на българските писатели“ от 9 декември 1934 г., издаден в памет на Н. В. Ракитин от Съюза на българските писатели. В нея (тя има подзаглавие „Имени Ник. Вас. Ракитина“) Балмонт пише между другото:

„Българските вестници ми донесоха неочаквана, неправдоподобна, страшна вест. Загина проникновеният, най-нежният поет на българското село и българската природа, пълният с жизнени и творчески сили Ник. Вас. Ракитин, с когото преди няколко години се сприятелих

в Плевен. Загина трагично. Изтерзан от клеветата и преследванията на недостойни хора, пътувайки с влака от Плевен за София, той се хвърли от влака, хвърли се под влака, и бе смазан, убит от колелата на влака. Най-хармоничният и най-жизнерадостният от всички български писатели, с които ми се удаде да се срещна. ... Звъняща струна, чисто сърце, мъдро дете, въввлечено в нелепия водовъртеж на преждевременното отчаяние, сладкозвучна чучулига, една от най-благородните пойни птици в българските поля, поля мъченически, разкъсана от хищни нокти и ненаситен клюн, мой другар, мой брат, как те обичам, как скърбя за тебе!..."

В тази статия Балмонт напомня, че на юбилейното тържество в Плевен (1933) е бил прочетен неговият сонет, посветен на Ракитин, написан специално по този повод. И той отново дава целия текст на този сонет, като освен това изпъстря статията си със свои преводи на четири Ракитинови стихотворения („Простор“, „Звездна нощ“, „Балкани“, „Над моя гроб“).

Така големият руски поет дава израз на своята скръб поради преждевременната смърт на Ракитин и на своето възхищение от неговата лирика. Запазена е една снимка, направена в парка в Плевен при посещението на Балмонт в България през 1929 г. На снимката личат Емануил Попдимитров, Н. В. Ракитин, К. Балмонт, дъщерята на Стоян Заимов, Стоян Заимов (по това време директор на музенте в Плевен) и неизвестно лице.

Близи връзки Ракитин е поддържал и с известния италиански българовед — професор по българска и славянска литература в Римския университет — Енрико Дамяни (1892—1953). В архива на поета се пазят две саморъчни писма на Дамяни до него, написани на български език. В първото (27.V.1929 г.) четем:

„Драги Ракитин, извинете, че Ви отговарям тъй късно: имам още много изостанала работа и съм много зает. Пазя най-хубави спомени от България, от Плевен и от Вашата лична любезност и гостоприемство. Четох с голямо удоволствие за Вас и за тържествата във Ваша чест, ново доказателство за уважението и за симпатията, които Ви обграждат и които напълно заслужавате..."

В другото писмо (с дата 27. II. 1930 г.) Дамяни пише: „Драги Ракитин, благодаря за любезното Ви писмо и за хубавата книга, която ми изпратихте. Не Ви отговорих по-рано, защото бях много зает тъкмо с приготвяването на моите лекции. Моята катедра в Римския университет не е точно по българска литература, а по „Славянски литератури“; но аз посвещавам най-голямата част от моите лекции тъкмо на българската литература, за която чета един особен курс. Така наистина българската литература влиза за пръв път в италианските университети. Разбира се, тази задача ми е особено приятна и много се радвам така да мога да допринеса за разпространението на българската култура между моите сънародници. Имам вече доста много студенти, някои от които най-сериозно се интересуват от езика и литературата.

Но, разбира се, все желая да дойда пак в България и непременно при пръв случай ще дойда.

Изпращам Ви един брой от Rivista de Letterature Slave, където говоря за Вас...

Енрико Дамяни“

При едно от своите посещения в България Дамяни си е направил снимка с Ракитин, която е запазена. На нея поетът саморъчно е написал: „Енрико Дамяни и Н. В. Ракитин. 26 май 1932 г., Плевен, в парка на лозарското училище“ (б. м. — в това училище Ракитин е бил учител).

За връзките на Ракитин с чуждестранни учени и писатели свидетелствуват и някои други писма и документи. Ето по-интересните от тях:

В пощенска картичка от 27. I. 1930 г. проф. Артур Крома от Бърно „благодари на поета за хубавото „Черноморско лято“, което прочел с голям интерес“. В картичка от същата дата до Ракитин проф. д-р Едмондо Пелегрини от Техническият институт, Катания, Сицилия, прави поръчка за книгата му „Размирни години“. Известният чешки славист проф. Йозеф Пата от Прага, с когото (по сведения на семейството на Ракитин) поетът също е поддържал близки връзки, в писмо на български език (от 28. XI. 1929 г.) му пише:

„Уважаеми господине, благодаря Ви много за Вашите нови дела. Желал бих да напиша поне една статийка върху цялата Ваша литературна дейност. Напишете ми, моля, Вашата кратка биография и изпратете ми я с една фотография. Четох няколко стихотворения от Вашите списания със свои студенти в българските курсове в университета.

Със сърдечни привети и почит: Ваш Йозеф Пата“

За популярността на Ракитиновата поезия в чужбина говори и едно писмо на големия български езиковед проф. Стефан Младенов до него. То носи дата 7. III. 1923 г. и в него той „моли поета да изпрати на д-р Ханес Скъолд, частен доцент в университета в Лунд, Швеция, всичките си стихосбирки, ако може и с автограф, за да ги ползува при написване доклад за най-новата българска литература след 1918 г.“ (б. м. — Скъолд е заместник на известния шведски учен проф. Алфред Йенсен, който починал две години преди датата на писмото). Младенов прибавя: „Трябва да дадем на Йенсеновия заместник всичко необходимо, за да ни представи пред европейската публика такива, каквито сме. Вода се от желание да стане известна и в странство нашата художествена литература, на която Вие сте един от най-преданите и достойни представители.“

Налице са още: една пощенска картичка от 1. VI. 1932 г., изпратена от Париж до Ракитин от списание „Revue des Balkans“, в която искат сведения за живота и творчеството му, а също и две писма на Фр. Тихи от Братислава (3. III. 1930 г. и 12. V. 1933 г.), който благодари на Ракитин за подарените от него екземпляри от „Дунавски сонети“, „Черноморско лято“ и „Капят листата!“. В друго писмо от 26. V. 1933 г. Тихи се извинява, че е закъснял поради болест да го поздрави по случай 25-годишната му литературна дейност.

След смъртта на Ракитин интересът към неговата поезия в чужбина не престава. Напротив, към нея са проявявали подчертан интерес много познавачи на българската литература. Най-зачитателно издание на Ракитинови стихове е направено във Франция през 1961 г. от директора на списание „Азюр“ („Azur“) Андре Монтини, озаглавено „Песни от Дунава и от Балкана“. В него са поместени преводи на 229 стихотворения на Ракитин от почти всичките му стихосбирки. Преводът на френски език е направен от издателя Андре Монтини. Още през 1959 и 1960 г. Монтини (в бр. 36, 37, 38, 39 и 40 — от септември 1959 г. до юни 1960 г.) помества преводи на някои от тези стихотворения в своето списание „Азюр“, излизало тогава в Танжер, Мароко. Тези броеве също се пазят в архива на поета в Народната библиотека „Кирил и Методий“. В писмо от 12. I. 1939 г., изпратено от Женева, Монтини съобщава на една от дъщерите на Ракитин — Светла Ракитин, че директорът на списание „Tribune“ в Брюксел и директорът на списание „Anthologie“ в Лиеж ще публикуват произведения на нейния баща (вероятно в превод пак на Монтини). Лилия Ракитин, другата дъщеря на поета, съхранява част от кореспонденцията между нея и Монтини (например едно писмо на Монтини от 26. VII. 1960 г., изпратено от Darnac Serres- sur- Arget (Ariège), Франция, във връзка с предстоящото издание на „Песни от Дунава и от Балкана“. У нея се пазят и списъкът (съдържание на книгата), написан саморъчно от Монтини. Към книгата

преводачът и издателят Монтини е написал обстоен предговор, в който разглежда живота и творчеството на Ракитин. Ето как характеризира той между другото неговата поезия:

„Неговата муза, весела или тъжна, възпява непосредствено гората, планината, безкрайните поля, морската необятност, доловете, върбите, тръстиката, малкото пшенично стръчке и любимата. Той с удоволствие блуждаеше под лунната светлина и виждаше „далечни пътеки и небеса“. Поезията му е проста и искрена като дете, примитивна като земята.“

Към тази вярна и точна характеристика на Ракитиновата поезия наистина твърде малко би могло да се прибави...